

ORIJINAL ARTICLE / ORIJINAL MAKALE

Medikal antropolojik perspektiften yaşlı nüfusta geçim ekonomisi ve malnütrisyon: kadın ve erkek çiftçilerde zayıflık ve obezite oranları

A medical anthropological perspective on the relationship between malnutrition and the subsistence economy: the prevalence of undernutrition and obesity among elderly farmers

 Ali Rıza Can¹ Derya Atamtürk² Ayşegül Şahin³ İzzet Duyar²

¹Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Hatay, Türkiye

²Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

³Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

Geliş Tarihi: 28.05.2021, **Kabul Tarihi:** 12.06.2022

Öz

Amaç: Bu çalışmada, yaşlı nüfusta malnütrisyon tipleri ile çiftçilik geçim ekonomisi arasındaki bağıntılar incelenmiştir.

Yöntem: Araştırma, Hatay ilinde yaşayan 65 yaş ve üzeri iki grup (çiftçiler ve çiftçi olmayanlar) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çiftçi grubunda (Grup 1) 111 (67 erkek, 44 kadın) ve çiftçi olmayan grupta (Grup 2) 89 (41 erkek, 48 kadın) yaşının antropometrik ölçüleri alınarak beslenme durumları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden yaşlıların boy uzunlukları ve vücut ağırlıkları uluslararası prosedürlere uygun olarak ölçülmüş ve beden kütle indeksi (BKİ) değerleri hesaplanmıştır.

Bulgular: Örneklemimizde her iki grupta da zayıflık düşük sıklıkta (Grup 1 %2.7; Grup 2 %1.1) iken, fazla kiloluluk (Grup 1 %38.7; Grup 2 %32.6) ve obezite daha yaygındır (Grup 1 %35.1; Grup 2 %40.5). Yaşlılar üzerinde yapılan araştırmalarda “fazla kilolu + obez” sıklığı kadınlarda daha yüksek değerler göstermesine karşın çiftçi grubunda tersi durum gözlenmiş ve söz konusu oran erkekler lehine daha fazla çıkmıştır. Çiftçi olmayan grupta ise genel örüntüyle uyumlu sonuçlara ulaşılmıştır.

Sonuç: Çiftçilikle yaşamını sürdüren kadınların günlük yaşam tarzları ve aktivite düzeylerinin fazla olması sebebiyle kadınlarda obezite oranlarının erkeklerdeki düzeyin altına indiğini, böylece genel toplumda mevcut olan cinsiyete dayalı obezite örüntüsünün (kadınlar>erkekler) çiftçi gruplarda geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medikal Antropoloji, Yaşlı Nüfus, Malnütrisyon, Çiftçiler, Beden Kütle İndeksi

Sorumlu Yazar: Prof. Dr. İzzet Duyar, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye. **E mail:** izzetduyar@gmail.com, **Telefon:** +90 (533) 459 48 41.

Nasıl Atıf Yapılmalı: Can A.R., Atamtürk D., Şahin A., Duyar İ., Medikal antropolojik perspektiften yaşlı nüfusta geçim ekonomisi ve malnütrisyon: Kadın ve erkek çiftçilerde zayıflık ve obezite oranları. Turk J Public Health 2022;20(3):305-319.

©Copyright 2022 by the Association of Public Health Specialist (<https://hasuder.org.tr>)

Turkish Journal of Public Health published by Cetus Publishing.

Turk J Public Health 2022 Open Access <http://dergipark.org.tr/tjph/>.

This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Abstract

Objective: In this study, the relationship between malnutrition in the elderly population and the agriculture subsistence economy was examined.

Methods: The study was conducted on two groups (farmers and non-farmers) aged 65 and over living in the province of Hatay, Southern Turkey. Anthropometric measurements of 111 (67 males, 44 females) in the farmer group (Group 1) and 89 (41 males, 48 females) in the non-farmer group (Group 2) were taken and their nutritional status was determined. The stature and body weight of the elderly who accepted to participate in the study were measured following international procedures and then body mass index (BMI) values were calculated.

Results: In our sample, both groups had a low rate of undernourishment (Group 1 %2.7; Group 2 %1.1); however, overweight (Group 1 %38.7; Group 2 %32.6) and obesity (Group 1 %35.1; Group 2 %40.5) were more common. Although the prevalence of "overweight + obese" was higher in females in studies of the elderly, the contrary was observed in the farmer group, where the frequency rate was higher in favor of males. In the non-farmer group, results consistent with the general pattern were obtained.

Conclusion: Due to daily lives and activity levels of women who live by farming, it has been found that the obesity prevalence in females has declined below that of males, indicating that the gender-based obesity pattern (females>males) in the general population is not valid in the farmer group.

Keywords: Medical Anthropology, Elderly People, Malnutrition, Farmers, Body Mass Index

GİRİŞ

İnsanı geçmişiyle ve bugünüyle araştıran antropoloji ortaya çıktığı günden beri tıbbî (medikal) konulara eğilmiş, sağlık ve hastalığı anlama konusunda özgün yaklaşımlar geliştirmiştir. Medikal antropolojinin dayandığı temel varsayım, sağlık ve hastalığın yalnızca biyolojik temeller üzerinde yükselmediğidir.^{1,2} Daha derin bir kavrayış için biyo-medikal anlayışın ötesine geçerek sağlığı ve hastalığı daha geniş bir çerçeveden ele almak gerekir. Bu noktada geniş çerçeve ile kastedilen, tıbbî konuların anlaşılmasında/aydınlatılmasında biyolojik ayağın yanı sıra sosyal teoriye başvurulmasının zorunlu olduğudur.

İnsanın kültürü, yaşam biçimi, sosyal ilişkileri, ekonomik yapısı ve tarihsel geçmişi bahsi geçen çerçevenin ana bileşenlerinden bazılarıdır. Medikal antropoloji bu bakış açısıyla egemen tıp anlayışı olan biyo-medikal perspektiften ayrıldığı gibi medikal sosyolojiden de ayrılmaktadır. Medikal antropolojinin temel yaklaşımları, özellikle küreselleşmenin hız kazandığı günümüzde tıbbî sorunların anlaşılmasında ve çözümünde giderek önem kazanmaktadır. Günümüz toplumlarının en önemli sorunlardan biri olan malnütrisyonun (kötü beslenme, yani yetersiz beslenme ve obezite) anlaşılmasında da yukarıda bahsedilen bakış açısının yararlı olacağını öne sürebiliriz.

Son yıllarda meydana gelen gelişmelere—sağlık hizmetleri, beslenme imkânları, eğitim durumu, ekonomik kalkınma vs.—paralel olarak dünyanın pek çok bölgesinde ömür uzamakta, buna bağlı olarak da nüfus yaşlanmaktadır. Birleşmiş Milletler dünya genelinde 65 yaşını görenlerin sayısının 703 milyona ulaştığını, bunun da toplam nüfusun %9.3'üne denk geldiğini bildirmiştir.³ Türkiye özelinde bakılacak olursa, yaşlı nüfus 1990'ların sonuna değin önemli bir artış göstermemekle birlikte son 15-20 yıl içerisinde durumun değiştiğini ve yaşlı nüfusun oransal olarak artış eğilimine girdiğini ortaya koymuştur.⁴ Özellikle son beş yılda 65+ yaş grubu %21.9 oranında artarak toplam nüfus içerisindeki payı %9.1'e yükselmiştir. TÜİK'in projeksiyonlarına göre yakın gelecekte bu yaş grubunun nüfusun %25.6'sını oluşturacağı öngörülmektedir.⁵

Yaşlı nüfusun genel nüfus içerisindeki payının giderek artması beraberinde medikal, sosyal ve ekonomiksorunları da getirmektedir. Sağlık konusunda öne çıkan problemlerden biri de beslenmeyle bağlantılı olanlardır. Yaşlılarda bir yandan protein-enerji malnütrisyonu artış gösterirken⁶, diğer yandan da fazla kiloluluk ve obezite oranları artma eğilimindedir.^{7,8} Öte yandan obezite oranlarındaki artışın kadınlarda daha fazla gözlenmesi, üzerinde durulması ve sosyal yönleriyle ele alınması gereken bir başka konudur.⁸ Gerek diğer toplumlarda gerekse Türkiye'de geriatric yaş grubunun nüfusun giderek daha önemli bir kısmı haline gelmesine karşın, bu kesimin sosyal ve kültürel özellikleri dikkate alınarak yaşlıların beslenme durumları yeterince incelenmiş değildir.

Türkiye'de antropometrik ölçülerden yola çıkılarak yaşlıların beslenme ve malnütrisyon durumunu değerlendiren araştırmalar gün geçtikçe artmaktadır. Bu çalışmaların genellikle kentlerde ve metropollerde gerçekleştirildikleri ifade edilebilir.⁹⁻¹⁵ Yaşlıları konu alan araştırmaların bir bölümünde eğitim, gelir, medeni durum, meslek gibi sosyo-demografik bilgiler verilmekle birlikte bu değişkenler üzerinden derinlemesine analizler yapılmamıştır.^{13,16-18} Örneğin TÜİK hane halkı işgücü araştırması sonuçlarına göre, ülkemizde çalışan yaşlı nüfusun %65.5'inin tarım sektöründe çalıştığı bildirilmesine rağmen bu sektörün belkemiğini oluşturan çiftçiler arasında zayıflık (yetersiz beslenme) oranlarının ne olduğuna ilişkin bilgilerimiz son derece sınırlıdır.¹⁹

Çiftçilik gerek yaşam tarzı olarak (özellikle günlük aktivite açısından) ve gerekse beslenme pratikleri açısından diğer mesleklerden hayli farklı özellikler gösterebilmektedir. Örneğin diğer geçim ekonomilerinde emeklilik genellikle meslekten ve günlük aktivitelerden çekilmeyi ifade ederken, çiftçilik çoğu zaman yaşamın ileri evrelerinde de aktif olmayı gerektiren bir yaşam ve geçim tarzıdır. Dolayısıyla çiftçilerin ileri yaş gruplarında fiziksel yapı ve beslenme ölçütleri açısından diğer meslekleri icra edenlerle karşılaştırılması ilginç sonuçlar verebilme potansiyeline sahiptir.

Bu çalışmada, çiftçilikle geçimini sağlayan 65 yaş ve üstü yaşlıların beslenme durumları (zayıflık, fazla kiloluluk ve obezite), beden kütle indeksi (BKİ) kullanılarak, çiftçilik yapmayan yaşlılarla karşılaştırılmalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın katılımcıları, Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda bulunan Hatay ilinde doğmuş ve bu ilde yaşamaya devam eden, 65 yaş ve üzerinde olan yaşlılardır. Gerek il merkezindeki gerekse il merkezi dışında yaşayan ve rastgele seçilen yaşlılar araştırmaya dâhil edilmiştir. Yaşlı bireylerden doğum tarihleri alınmış ve devamında çalışma hakkında bilgi verilerek, gönüllülük ilkesine dayalı olarak çalışmaya davet edilmişlerdir. Araştırmaya katılmayı kabul edenlere, sosyoekonomik ve demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Zihinsel yetersizlik gösterenler, karaciğer sirozu, mide veya duodenal ülser, kronik böbrek yetmezliği, böbrek taşı, prostat hiperplazisi, kalça veya femur kırığı gibi hastalıkları olan yaşlılar araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Çalışma kapsamında yaşlılar iki gruba ayrılarak incelenmiştir. Birinci grupta (Grup 1), yaşamları boyunca çiftçilik geçim ekonomisini benimsemiş olan 111 yaşlı (67 erkek, 44 kadın) yer almıştır. İkinci grupta ise (Grup 2) çiftçilik dışında çeşitli meslekleri icra eden 89 yaşlı (41 erkek, 48 kadın) incelenmiştir. Böylece incelenen yaşlı sayısı toplamda 200'e (108 erkek, 92 kadın) ulaşmıştır. Araştırmanın planlama aşamasında her ne kadar örneklemin daha büyük ve grupların eşit sayıda olması amaçlanmış olsa da, özellikle Grup 2'de yer alanların araştırmaya katılmakta yeterli düzeyde gönüllülük göstermemeleri nedeniyle bu amaca ulaşılamamıştır.

Antropometrik ölçüler, diğer yaş gruplarında olduğu gibi,²⁰ yetersiz beslenme, fazla kilolu olma, obezite gibi bireysel beslenme durumunu tespit etmede kullanışlı göstergelerdir.²¹ Bu

amaçla farklı ölçütler önerilmekle birlikte beden kütle indeksi (BKİ) invaziv bir teknik olması sebebiyle öne çıkmaktadır. Ayrıca BKİ'nin vücut yağ miktarıyla ileri düzeyde pozitif korelasyon göstermesi, tercih edilmesinde rol oynayan diğer bir etmendir.^{20,22,23} Bu nedenle çalışmamızda katılımcıların boy uzunluğu ve vücut ağırlığı ölçülerek, BKİ değerleri hesaplanmıştır. Katılımcıların vücut ağırlıkları, hassasiyeti 100 gr olan dijital baskülle, boy uzunlukları ise hassasiyet derecesi 0.1 cm olan stadiometre ile ölçülmüştür. Boy uzunluğu ve vücut ağırlığının ölçülmesinde International Biological Programme (IBP)'ın önermiş olduğu teknikler kullanılmıştır.²⁴

Beden yapısını ve beslenme durumunu konu alan çalışmalarda genellikle iki farklı yol takip edilmektedir. Araştırmacıların bazıları çalışma grupları için BKİ ortalamaları üzerinden, bazıları da kategorilere (zayıflık, fazla kilolu, obezite) düşen kişi sayıları ve oranları üzerinden değerlendirme yapmayı tercih etmektedirler. Bizim çalışmamızda her iki yolla da değerlendirme yapılmış olup malnütrisyon kategorilerinin oluşturulmasında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün önermiş olduğu sınıflandırma esas alınmıştır.²¹ Buna göre BKİ değeri <18.50 kg/m² olanlar "zayıf," 18.50–24.99 kg/m² olanlar "normal kilolu," 25.00–29.99 kg/m² olanlar "fazla kilolu" ve ≥30.00 kg/m² olanlar ise "obez" kabul edilmiştir.

Antropometrik ölçülerin yanı sıra yaşlıların günlük fiziksel aktivite düzeyleri konusunda da bilgi toplanmıştır. Bu yaş grubu için fiziksel aktivitenin en önemli göstergesinin yürüme olduğu ön kabulünden hareketle, katılımcılara yürüme alışkanlıkları (düzenli yürüyüş yapıp yapmadıkları) sorusu yöneltilmiştir.

İstatistiksel Analizler: Araştırmaya konu olan grupların sosyodemografik ve antropometrik özellikleri tanımlayıcı istatistikler yardımıyla ortaya konulmuştur. Yaş ve BKİ değerleri gibi nicel veriler ve bunların gruplar arasında gösterdiği farklılıklar Student t testiyle, oransal ya da sıklıkla ilgili farklılıklar ise ki-kare analiziyle test edilmiştir. İstatistiksel testlerde anlamlılık düzeyi $p \leq 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Etik Uygunluk: Araştırmaya başlamadan önce Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 14.02.2019 tarihinde (Karar No. 10) izin alınmıştır. Yaşlılara, öncelikle araştırmanın amacı ve prosedürü konusunda sözlü bilgiler verilerek onamları ve izinleri alınmış ve sonrasında da katılmayı kabul

edenler üzerinde çalışma yürütülmüştür.

BULGULAR

Araştırmanın yürütüldüğü çiftçi grubu ile diğer meslekleri icra eden yaşlıların yaş dağılım özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur. Buradan da görüleceği üzere, Grup 1 yaşları 65-92 yıl arasında değişen çiftçilerden oluşurken, Grup 2 yaşları 65-90 yıl arasında değişen yaşlıları içermektedir. İki grubun yaş ortalaması arasındaki farklılık test edildiğinde aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmektedir ($t = 1.812$, $p > 0.05$). Yaşa ilişkin bulgular karşılaştırma yapılan iki grubun benzer yaş dağılımına sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 1: Çiftçilikle geçinen (Grup 1) ve diğer mesleklere mensup bireylerin (Grup 2) yaşlarına ilişkin tanımsal istatistikler

	Çiftçiler (Grup 1)				Diğer meslekler (Grup 2)			
	n	Ort.	SS*	Min. Maks.	n	Ort.	SS*	Min.Maks.
Kadınlar	44	76.70	6.59	65-92	48	76.23	8.00	65-90
Erkekler	67	78.12	7.20	65-92	41	74.93	8.20	65-90
Toplam	111	77.56	6.97	65-92	89	75.63	8.07	65-90

*SS: Standart sapma.

Araştırmaya katılan yaşlıların sosyodemografik özellikleri Tablo 2'de verilmiştir. Buradan da görüleceği üzere karşılaştırma grubundaki yaşlı erkeklerin çoğunluğu (%90.2) işçi statüsünde çalışmış olup bunların tamamına yakını emeklidir. Geriye kalan yaklaşık %10'luk grup küçük esnaf ve memur olarak çalışmışlardır. Kadın grubuna bakılacak olursa, beklenildiği gibi çiftçi olmayan gruptaki kadınların tamamına yakınının "ev kadını" cevabını verdikleri görülür.

Katılımcıların eğitim seviyesi irdelendiğinde, çiftçilerin eğitimin düzeyinin karşılaştırma grubundakilere kıyasla daha düşük olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 2). Çiftçi erkeklerin %35,8'i, kadınların ise %77,3'ü okur-yazar değildir. Karşılaştırma grubundaki kadınlarda okur-yazarlık durumu erkeklere oranla belirgin şekilde düşüktür (%17,1). TÜİK'in¹⁹ verilerine göre Türkiye'de okur-yazar olmayanların sıklığı erkeklerde %6,1 kadınlarda ise %27,9 olup, her iki cinsiyetin ortalaması %18,3'tür. Türkiye geneli için bulunan bu rakamlar göz önüne alındığında,

örneklemimizi oluşturan bireylerin daha az eğitim aldıkları anlaşılmaktadır (çiftçi grubunda %52.3, karşılaştırma grubunda %42.7).

Katılımcıların medeni durumları incelendiğinde ise çiftçi grubunda hem erkeklerin (%79.1) hem de kadınların (%70.5)

karşılaştırma grubundaki erkek (%39) ve kadınlardan (%56.3) daha fazla oranda evli oldukları dikkati çekmektedir (Tablo 2). Çiftçi grubunun dikkati çeken diğer özelliği de çok çocuklu olma (özellikle 7 ve üzeri çocuk sahibi olanlar) eğilimidir.

Tablo 2: Çiftçi grup ile diğer meslek grubundaki yaşlı bireylerin sosyo-demografik özellikleri

	Çiftçiler (Grup 1)				Diğer meslekler (Grup 2)			
	Erkekler		Kadınlar		Erkekler		Kadınlar	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Eğitim durumu								
Okur-yazar değil	24	35.8	34	77.3	7	17.1	31	64.6
Okur-yazar	17	25.4	4	9.1	8	19.5	6	12.5
İlkokul mezunu	25	37.3	4	9.1	20	48.8	9	18.8
Ortaokul ve üzeri	1	1.5	4	4.5	6	14.7	2	4.2
Çocuk sayısı								
0-2	12	17.9	3	6.8	14	34.2	11	22.9
3-4	8	12.0	8	18.1	12	29.3	13	27.1
5-6	17	25.4	15	34.1	7	17.1	14	29.0
7+	30	44.7	18	40.9	8	19.6	10	21.0
Meslek								
İşçi-tekniKER	--	--	--	--	37	90.2	1	2.1
Çiftçi-çoban	67	100	44	100	--	--	--	--
Esnaf	--	--	--	--	2	4.9	1	2.1
Memur	--	--	--	--	2	4.9	--	--
Ev kadını	--	--	--	--	--	--	46	95.8
Medeni durum								
Evli	53	79.0	31	70.5	16	39.0	27	56.3
Bekâr-dul-boşanmış	14	21.0	13	29.5	25	61.0	21	43.7

Çiftçilerde (Grup 1) ve diğer meslek grubunda (Grup 2) yer alan yaşlıların BKİ'ne ilişkin tanımlayıcı istatistikleri karşılaştırmalı olarak Tablo 3'te sunulmuştur. Buradan da

görüreceği üzere, ortalama BKİ değerleri gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 3: Çiftçilerde ve diğer meslek grubundaki yaşlılarda beden kütle indeksi (BKİ) değerleri

	Çiftçiler (Grup 1)			Diğer meslekler (Grup 2)			t	p
	n	Ortalama	SS*	n	Ortalama	SS*		
Kadınlar	44	29.71	7.33	48	30.85	5.72	-0.825	0.412
Erkekler	67	28.28	5.34	41	27.06	5.25	1.159	0.249
Toplam	111	28.85	6.21	89	29.10	5.80	-0.297	0.767

*SS: Standart sapma.

BKİ değerleri meslek gruplarının yanı sıra cinsiyet grupları açısından da incelenmiştir. Bu amaçla oluşturulan Tablo 4'e bakıldığında ve örneklemin tümü için bir değerlendirme yapıldığında, kadınların erkeklere oranla daha yüksek BKİ değerlerine sahip oldukları görülür (p = 0.004). Meslek grupları ayrı ayrı ele alındığında ise, çiftçi grubundaki kadın ve erkekler arasında BKİ değerleri arasında

istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmamakla birlikte, Grup 2'de cinsiyet farklılığı barizdir (p = 0.002).

Tablo 4: Çiftçilerde ve diğer meslek grubunda erkek ve kadınların beden kütle indeksi (BKİ) değerleri

	Kadınlar			Erkekler			t	p
	n	Ortalama	SS*	n	Ortalama	SS*		
Çiftçiler	44	29.71	7.33	67	28.28	5.34	1.108	0.272
Diğer meslekler	48	30.85	5.72	41	27.06	5.25	3.226	0.002
Toplam	92	30.30	6.53	108	27.82	5.32	2.911	0.004

*SS: Standart sapma.

Araştırmamızda ortalama BKİ değerlerinin yanı sıra malnütrisyonun alt kategorileri olan "zayıflık," "fazla kiloluluk" ve "obezite" sıklıkları da incelenmiştir (Tablo 5). Burada dikkati çeken ilk husus, "zayıf" kategorisinde yer alanların düşük oranda (çiftçiler %2.7, çiftçi olmayanlar %1.1) olmasıdır. Çiftçi grubunda

fazla kiloluların sıklığı daha fazla iken obezler çiftçi olmayan grupta daha yaygındır. Tablo 5 malnütrisyon sıklıklarının cinsiyet grupları arasında nasıl bir dağılım sergilediği hakkında da bilgi vermektedir. Çiftçi olmayan grupta yaşlı kadınlar arasında obezite daha yaygın bir sorun olmasına karşın çiftçiler arasında bu sorun daha çok erkekleri etkilemektedir.

Tablo 5: Çiftçilerde ve diğer meslekler grubundaki yaşlılarda malnütrisyon sıklığı*

	Çiftçiler (Grup 1)						Diğer meslekler (Grup 2)					
	Zayıf		Fazla kilolu		Obez		Zayıf		Fazla kilolu		Obez	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kadınlar	2	1.8	14	12.6	17	15.3	--	--	11	12.4	28	31.5
Erkekler	1	0.9	29	26.1	22	19.8	1	1.1	18	20.2	8	9.0
Toplam	3	2.7	43	38.7	39	35.1	1	1.1	29	32.6	36	40.5

Yukarıdaki ön bulgular, malnütrisyon kategorilerinden ikisinin, yani fazla kilolu ve obez kategorilerini toplayıp tek bir kategori olarak incelemenin yararlı olacağını düşündürmüştür (Tablo 6). Bu analize göre çiftçi grubundaki erkeklerin %61.4'ü fazla kilolu veya obezdir. Söz konusu değer

kadınlarda daha düşük (%38.6) orandadır ve cinsiyetler arasında gözlenen bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($p = 0.037$). Çiftçi olmayan grupta ise fazla kilolu veya obez sıklıkları cinsiyetler açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir.

Tablo 6: Çiftçi ve çiftçi olmayan grupta fazla kilolu ve obez sıklıklarının cinsiyetler yönünden karşılaştırılması

	Erkekler		Kadınlar		Toplam		χ^2	p
	n	%	n	%	n	%		
Çiftçiler								
Zayıf ve normal kilolu	16	57.1	12	42.9	28	100.0	0.571	0.450
Fazla kilolu ve obez	51	61.4	32	38.6	83	100.0	4.349	0.037
Diğer meslekler								
Zayıf + normal kilolu	15	62.5	9	37.5	24	100.0	1.500	0.221
Fazla kilolu + obez	26	40.0	39	60.0	65	100.0	2.600	0.107

Çalışmamızda çiftçiler ile çiftçi olmayan gruplarda birleştirilen malnütrisyon oranları da karşılaştırılmıştır. Tablo 7'den de görüleceği gibi, çiftçi grubunda yer alan erkeklerde "fazla kilolu ve obez" grup, çiftçi olmayan grubun erkeklerinden daha yüksek

sıklıktadır ($p = 0.004$). Çiftçi grubu ile çiftçi olmayan grubun kadınlarında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Tablo 7: Çiftçi ve çiftçi olmayan grupta fazla kilolu ve obez sıklıklarının karşılaştırılması

	Çiftçiler		Diğer meslekler		Toplam		χ^2	p
	n	%	n	%	n	%		
Erkekler								
Zayıf ve normal kilolu	16	51.6	15	48.4	31	100	0.032	0.857
Fazla kilolu ve obez	51	66.2	26	33.8	77	100	8.117	0.004
Kadınlar								
Zayıf + normal kilolu	12	57.1	9	42.9	21	100	0.429	0.513
Fazla kilolu + obez	32	45.1	39	54.9	71	100	0.690	0.406

Çalışmamızda incelenen iki grubun günlük fiziksel aktivite düzeyleri yürüme alışkanlıkları üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Katılımcılara düzenli bir

şekilde yürüyüş yapıp yapmadıkları sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar doğrultusunda Tablo 8 oluşturulmuştur.

Tablo 8: Çiftçilik yapan (Grup 1) ve diğer meslek grubundaki (Grup 2) yaşlıların fiziksel aktivite düzeyleri

	Çiftçiler (Grup 1)				Diğer meslekler (Grup 2)			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Düzenli yürüyüş yapanlar	12	27.3	22	32.8	6	12.5	11	26.8
Ara sıra yapanlar	15	34.1	16	23.9	9	18.8	8	19.5
Yapmayanlar	17	38.6	29	43.3	33	68.8	22	53.7
Toplam	44	100.0	67	100.0	48	100.0	41	100.0

Buradan da görüleceği üzere, çiftçilikle yaşamını sürdüren yaşlılar çiftçi olmayan yaşlılarından fiziksel anlamda daha aktiftirler. Meslek grupları arasındaki farklılık kadınlarda daha belirgindir, diğer bir anlatımla çiftçi kadınlar günlük yaşamda çiftçi olmayanlara kıyasla çok daha aktiftirler.

TARTIŞMA

Kadınlarda 70'li yaşlarda, erkeklerde ise 60'lı yaşlardan itibaren vücut ağırlığının azalma eğilimine girdiği bilinmektedir.^{25,11} Benzer şekilde boy uzunluğu da yaşlılık döneminde, kas dokusunun azalması, vertebral yıkımlar ve intervertebral mesafenin daralmasından dolayı her on yılda 0,5-2,5 cm arasında kısalmaktadır.^{26,27,12} Bu gelişmelere bağlı olarak BKİ değerleri de yaşın ilerlemesine paralel şekilde her iki cinsiyette de azalmaktadır.^{20,28,22,12} Bedensel yapı ve işlevlerin yanı sıra beslenme düzeninde ortaya çıkan değişimler, yaşlılık döneminin kendine özgü karakteristikleri olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşlılık döneminde kişilerin fiziksel ve beslenme durumlarını incelemeye ve izlemeye çeşitli invaziv teknikler önerilse de günümüzde en kullanışlı olanı beden kütle indeksi (BKİ)'dir.

Turk J Public Health 2022;20(3)

Çiftçi grup için bulduğumuz ortalama BKİ değeri 28.85 kg/m² (kadınlar 29.71 kg/m², erkekler 28.28 kg/m²), çiftçi olmayan grup için ise 29.10 kg/m² (kadınlar 30.85 kg/m², erkekler 27.06 kg/m²)'dir. Çalışmamızda bulunan bu değerler Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması (TBSA)'nda (2019) bulunan ortalamalardan (kadınlar 32.1 kg/m², erkekler 28.4 kg/m²) bir miktar düşük olmakla birlikte, kadınların daha büyük değerlere sahip olması örüntüsü bizim değerlerimiz için de geçerlidir. Üzerinde durulması gereken diğer bulgu, çiftçi grubunda kadınların diğer meslek grubundan daha düşük BKİ değerlerine sahip olmasıdır. Tarım alanında çalışanlar üzerinde yapılan çalışmalar BKİ değerinin toplumun genelinden daha yüksek olduğu göstermiştir.²⁹ Bu bulgunun aksine örneklemimizde çiftçi grupta yer alan kadınların daha düşük BKİ değerlerine sahip olması, çiftçilikle uğraşan kadınların fiziksel aktivitelerinin daha fazla olmasıyla ilintili olmalıdır. Tablo 8'e bakıldığında çiftçi kadınların Grup 2'deki kadınlardan çok daha aktif oldukları görülmektedir. Ayaz ve Öncel'in de vurguladığı gibi, tarımda çalışan kadınlar hem evde hem de ev dışında çalışmak

durumunda oldukları için beden yapısı ve beslenme durumu açısından erkeklerden farklı bir örüntü sergilemektedirler.²⁹

Çiftçi kadınların çiftçi olmayan kadınlardan daha düşük BKİ değerlerine sahip olmalarının yanı sıra çiftçi erkeklerle gösterdiği farklılık düzeyi de dikkat çekmektedir. Büyük çaplı araştırmalarda da ortaya konulduğu üzere yaşlı grupta kadınların BKİ değerleri erkeklere oranla daha yüksektir. Örneğin TBSA (2019)'nın sonuçlarına göre Türkiye genelinde kadınların ortalama BKİ değeri 32.1 kg/m² iken erkeklerinki 28.4 kg/m²'dir. Buradan da görüleceği üzere cinsiyetler arasındaki BKİ birim farkı 3.7 kg/m² iken bizim çalışmamızda çiftçi grubun kendi içerisinde kadın-erkek farkı 1.43 kg/m²'e düşmektedir (bkz. Tablo 3). Çiftçi erkeklerin ortalama BKİ değeri ile Türkiye genelinde yaşlı erkeklerin değerleri birbirlerine çok yakın olduğuna göre, söz konusu farklılık kadınların daha düşük BKİ değerleri göstermesinden kaynaklanmış olmalıdır. Diğer bir ifadeyle, ele aldığımız bu veriler de bir önceki paragrafta ele aldığımız gibi kadınların daha aktif ve zorlu bir yaşam sürdükleri görüşüne destek sunmaktadır.

Çalışmamızda ortalama değerlerin yanı sıra malnütrisyon kategorilerine (zayıflık, fazla kiloluluk ve obezite) düşen birey sayıları (prevalans) da incelenmiştir. Her iki örneklem grubunda da "zayıflık" sıklığı hayli düşük çıkmıştır: çiftçi grubunda %2.7, çiftçi olmayan grupta %1.1. TBSA'nda¹⁸ ülke genelinde yetişkinlerde zayıf olanların sıklığı %2.2 (erkeklerde %1.8, kadınlarda %2.7) olarak bulunmuştur. Özütürker¹⁵ Erzincan'da 65+ yaş grubunda zayıflığı erkeklerde %0.8 ve kadınlarda %2.3 oranında tespit etmiştir. Benzer şekilde Saka ve Özkulluk³⁰ İzmir'de aynı yaş grubundaki kadınlarda zayıflık

oranının %1 olarak tespit etmiştir. Kaya ve Şahin³¹ ise Samsun'da bu rakamı erkeklerde ve kadınlarda sırasıyla %3.3 ve %2.2 olarak rapor etmiştir. Bu rakamlara bakarak, her iki örneklem grubunda da zayıflık sıklıklarının Türkiye geneline benzer değerde olduğu söylenebilir.

Çalışma Akdeniz Bölgesi'nde yer alan bir ilde (Hatay) gerçekleştirilmiş olması sebebiyle bu coğrafi bölgede yapılan araştırmalar da taranmıştır. Literatürde bu bölgeyi konu alan tek çalışma TBSA¹⁸ olup, söz konusu yayında bu bölge için zayıflık sıklığı erkeklerde %1.4, kadınlarda ise %4.1 olarak verilmiştir. Söz konusu çalışmada Türkiye geneli için hesaplanan sıklıklar bizim çalışmamızın bulgularıyla benzerlik göstermekle birlikte bölgeler arasında belirgin farklılıkların olması, malnütrisyon konusunda yerel ve kültürel çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Çiftçi grupta bulunan zayıflık sıklığı Türkiye dışındaki toplumların değerleriyle de karşılaştırılmıştır. Brezilya'da 60 yaş üzeri 699 kişinin ölçüldüğü bir çalışmada zayıflık erkeklerde %3.8, kadınlarda ise %3.5 olarak bulunmuştur.²² Çin'de aynı yaş diliminin incelendiği araştırmanın sonuçlarına göre zayıflık %21.6'dır (kadınlarda %26.3 erkeklerde %14.8).³² Nijerya'da erişkinler üzerinde yapılan bir çalışmada zayıflık %6.6 (erkeklerde %6.1 kadınlarda %10) olarak belirlenmiştir.³³ Araştırmamızda bulunan değerleri yukarıda sıralanan ülkelerin bulguları ile karşılaştırdığımızda, ülkemizde ve Hatay'da yaşlı nüfusta zayıflığın daha az karşılaşılan bir sağlık sorunu olduğunu ileri sürebiliriz.

Malnütrisyonun bir ayağını zayıflık oluştururken diğer ayağını da obezite oluşturmaktadır. Örneğimizde elde ettiğimiz fazla kiloluluk ve obezite oranları geçim grupları açısından karşılaştırıldığında çiftçilik yapan erkekler arasında “fazla kilolu ve obez” gruptakilerin sıklığının karşılaştırma grubundan daha fazla olduğu görülmektedir. Kadınlarda ise durum farklıdır; çiftçilikle geçinen kadınlarda “fazla kilolu ve obez” gruptakilerin sıklığı çiftçi olmayan gruptan daha düşüktür ama aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ama yine de bu bulgu üzerinde durulmalıdır, çünkü normalde eğer çiftçi gruplarına özgü bir yaşam tarzı ve beslenme özelliği varsa, cinsiyet eşitliğinin olduğu bir toplumda erkeklerdeki farklılığın kadınlar arasında da gözlenmesi beklenirdi. Bulgularımızda ortaya çıkan bu farklılığın cinsiyet rolleriyle açıklanabileceğini ileri sürebiliriz. Çiftçilikle yaşamını idame ettiren gruplarda, genel olarak bakıldığında, orta yaşlarda her iki cinsiyetin de işgücüne katıldıkları söylenebilir. Ancak ileri yaşlarda erkeklerin işgücüne katılımları bir miktar azalsa da kadınların aktifliği hem ev işlerinde hem de dışarı işlerinde devam etmektedir.

Çiftçi olmayan grupta obezite sıklığı açısından erkekler ve kadınlar arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Cinsiyet farklılığı çiftçilerde gözlenirken, diğer meslek gruplarında niçin gözlenmemektedir? Bu durumu mesleklerin ve onların emekliliğe yansıyan karakterleriyle açıklayabiliriz. Çiftçilik yaşam biçiminde işgücüne duyulan ihtiyaç nedeniyle yaşlılar da—özellikle de kadınlar—çalışmaya devam ederler. Örneğin Kandiyoti³⁴ Türkiye’de kadının toplumsal günlük yaşamdaki konumunu verolünü analiz ettiği çalışmasında, kırsal alanda kadınların erkeklere oranla çok daha fazla çalıştığını örnekleriyle serimler.

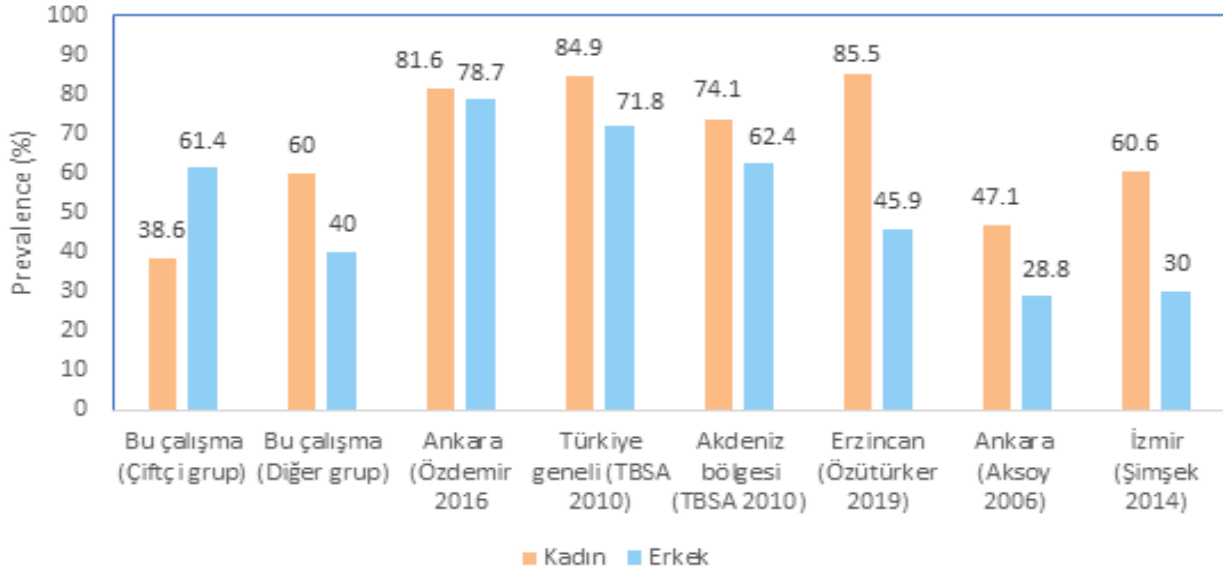
Kadınların hem ev işlerinde, çocukların ve hayvanların bakımında rol alması hem de dışarı işlerde ve tarlada çalışması bu sonucu doğurur. Buna karşılık kentlerde yaşayan kesimlerde kadınların iş yükü ve çalışması görece azalmıştır.³⁴ Söz konusu azalma hem erkekler için hem de kadınlar için geçerli olduğundan, kontrol grubunda cinsiyetler arasında obezite oranları yönünden farklılığın olmamasını bu faktörle açıklayabiliriz.

Çalışma sonucunda bulduğumuz fazla kiloluluk ve obezite sıklığı aynı zamanda Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır (Şekil 1). Buradan da görüleceği üzere ileri yaş grubunda fazla kiloluluk ve obezitenin toplam oranları birbirinden farklıdır. Örneğin Ankara’da fazla kiloluluk oranlarının verildiği iki çalışmanın^{14,17} farklı yaş gruplarını kapsadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Öte yandan İzmir’de gerçekleştirilen ve örneklem sayısı bir hayli fazla olan (n= 7578) çalışmada elde edilen fazla kiloluluk oranları da Türkiye genelinden farklıdır.¹³ Benzer biçimde Akdeniz Bölgesi’ni ele alan çalışmalarda fazla kiloluluk oranları da Türkiye genelinden farklı sonuçlar vermektedir.¹⁸

Şekil 1’de çiftçi grubun cinsiyet örüntüsünün diğer tüm çalışmalardan farklı olduğu dikkati çekmektedir. Bahsedilen tüm çalışmalarda (çalışmamızdaki Grup 2 de dâhil olmak üzere), kadınların “fazla kilolu + obez” olma açısından erkeklerden daha yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir ki bu durumu “Kadınlar> Erkekler” şeklinde ifade edebiliriz. Ancak çiftçi grubu bu örüntüye uymamakta, erkeklerin “fazla kilolu + obez” oranları kadınları geçmektedir. Yakından bakılacak olursa, çiftçi erkeklerin değerlerinin büyük çaplı araştırmalardan çok da farklı olmadığı

anlaşılır. Burada asıl farklılığı doğuran kadınlara ilişkin değerlerdir. Çiftçi kadınların fiziksel olarak görece daha aktif olmaları, “şişmanlığın daha fazla görüldüğü cinsiyet”

kalıp yargısına uymayarak, erkeklerde görüldenden daha düşük oranların ortaya çıkmasına neden oluyor gibi görünmektedir.

Şekil 1: Farklı çalışmalarda yaşlı bireylerde elde edilen fazla kiloluluk +obezite oranları

Çiftçiler arasında “fazla kiloluluk ve obezite” grubu sıklığı farklı ülkelerde yapılan çalışmaların sonuçlarıyla da karşılaştırılmıştır. Örneğin Brezilya’da 60+ yaş grubunda “fazla kilolu + obez” sıklığı erkeklerde %47.6 kadınlarda ise %54.6 olarak bulunmuştur.²² Aynı oran Nijerya’da erkeklerde %29.8, kadınlarda %40; Macaristan’da (50+)

erkeklerde %16; Meksika’da ise (60+) %20.9 oranında saptanmıştır.^{33,35,36} Bu durumda, incelediğimiz grupta çiftçilerde tespit edilen şişmanlık oranları Türkiye genelini kapsayan büyük çaplı araştırmalara kıyasla bir miktar düşük çıksa da, diğer ülkelere göre ciddi bir sorun teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

BİLDİRİMLER

Çıkar Çatışması: Bu çalışma kapsamında herhangi bir çıkar çatışması veya çatışması yoktur.

Finansal Destek: Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SDK-2019-33806 Proje Numarası ile desteklenmiştir.

Etik Onay: Bu çalışma için Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 14.02.2019 tarihinde (Karar No. 10) izin alınmış olup Helsinki Bildirgesi'nin kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

Yazar Katkısı: Fikir: DA, İD, ARC Tasarım: İD, DA, ARC, AŞ Gözetim: ARC, DA, İD, AŞ Araç gereç: İD, DA, ARC, AŞ Veri toplama ve işleme: ARC, DA, AŞ, İD Analiz ve yorumlama: DA, İD, ARC, AŞ Literatür tarama: DA, İD, ARC, AŞ Yazma: İD, ARC; Eleştirel inceleme: İD, DA, AŞ, ARC.

Teşekkür

Çalışmaya katılmayı kabul eden gönüllülere en içten teşekkürlerimizi sunarız; onların katılımı olmaksızın bu çalışmanın gerçekleştirilmesi mümkün olmayacaktı. Ayrıca alan araştırması sırasında ölçülerin alınmasında yardımlarını esirgemeyen Antropolog meslektaşlarımız Gamze Bostancı, Abdurrahman Eken ve Sümeyra Çiçek'e teşekkürlerimizi iletiriz. Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SDK-2019-33806 Proje Numarası ile desteklenmiştir.

KAYNAKLAR

1. Duyar İ. Eleştirel medikal antropoloji. Toplum ve Hekim 2006;21(1):17-20.
2. Erdal S, Duyar İ. Hastane enfeksiyonlarına sosyomedikojenik yaklaşım: Medikal antropolojik bir araştırmanın sonuçları. Toplum ve Hekim 2017;32(4):308-315.
3. Birleşmiş Milletler. Population by age bracket with UN projections, World [online]. Available at: <https://ourworldindata.org/grapher/historic-and-un-pop-projections-by-age> Accessed December 10, 2020.
4. Can AR, Duyar İ. Türkiye'de yaşlı nüfus: Mevcut durum ve projeksiyonlar üzerine bir değerlendirme. 7. Biyolojik Antropoloji Sempozyumu, 23-25 Ekim 2019, Ankara.
5. TÜİK. Nüfus projeksiyonları ve tahmini. [online]. Available at: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> Accessed November 11, 2020.
6. Agarwal E, Miller M, Yaxley A, Isenring E. Malnutrition in the elderly: A narrative review. Maturitas 2013; 76(4): 296-302.
7. Villareal DT, Apovian CM, Kushner RF, Klein S. Obesity in older adults: Technical review and position statement of the American society for nutrition and NAASO, the obesity society. Am J Clin Nutr 2005;82(5):923-934.
8. Chooi YC, Ding C, Magkos F. The epidemiology of obesity. Metabolism 2019;92(1):6-10.

9. Sağır M, Akın G, Erksin G, Gültekin T, Bektaş Y, Özer BK. Boyun, üst kol ve baldır çevresi ile beden kitle indeksi değerlerinde yaşa bağlı değişimler. 3. Ulusal Yaşlılık Kongresi. 16-19 Kasım 2005, İzmir.
10. Aslan D, Özcebe H, Takmaz S, Topatan S, Şahin A, Arıkan M, Tanrıverdi B. Ankara'da bir sağlık ocağı bölgesinde yaşayan 65 yaş ve üzeri bireylerin antropometrik ölçülerinin değerlendirilmesi. Turk Geriatri Derg 2006;9(2):65-69.
11. Atamtürk D. Obeziteyi belirlemek için kullanılan antropometrik ölçütlerin karşılaştırılması. STED 2010;19(5):197-203.
12. Atamtürk D, Mas N. Elli yaş ve üzerindeki bireylerde malnütrisyon ve obezite sıklığı. Geriatri ve Geriatrik Nöropsikiyatri Dergisi 2010;2(1):17-26.
13. Şimşek H, Yılmaz S, Meseri R, Uçku R. Obesity prevalence in the elderly and the association between obesity and cardiovascular risks. Turk J Geriatr 2014;17(1):15-22.
14. Özdemir M. Yetişkin ve yaşlı bireylerde sarkopenik obezite durumunun saptanması ve tanı yöntemlerinin karşılaştırılması. Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2016 Ankara.
15. Özütürker S. Erzincan'da yaşayan yaşlı bireylerin obezite değerleri. Erzincan Üniv Sos Bil Enst Derg 2019;12(2):393-403.
16. Öztürk KY, Öztürk F, Tosun ES, Kılıçarslan R, Aksu F. Birinci basamakta izlenen yaşlı hastalarda beden kitle indeksi ve bel çevresi ile kronik hastalıklar arasındaki ilişki. Tepecik Eğit Araş Hast Derg 2012;22(1):29-36.
17. Aksoydan E. Ankara'da kendi evinde ve huzurevinde yaşayan yaşlıların sağlık ve beslenme durumlarının saptanması. Turk J Geriatr 2006;9(3):150-157.
18. TBSA. Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması 2010: Beslenme Durumu ve Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi Sonuç Raporu. Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Yayın No: 565, 2014 Ankara.
19. TÜİK. Ekonomik nitelikler. [online]. Available at: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> Accessed November 5, 2020.
20. Kuczmarski MF, Kuczmarski RJ, Najjar M. Descriptive anthropometric reference data older Americans. J Am Diet Assoc 2000;100(1):59-66.
21. WHO. Physical Status: The Use and Interpretation of Anthropometry. Report of a WHO Expert Committee. WHO Technical Report Series 854. 1995 Geneva.
22. Santos DM, Sichieri R. Body mass index and measures of adiposity among elderly adults. Revista de Saude Publica 2005;39(2):1-6.
23. Lam TH, Li ZB, Ho SY, Chan WM, Ho KS, Tham MK, Cowling BJ, Leung GM. Obesity and mortality in a prospective Chinese elderly cohort. Hong Kong Med J 2007;13(4):13-6.
24. Weiner JS, Lourie JA. Practical Human Biology. London: Academic Press, 1981.
25. Perissinotto E, Pisent C, Sergi G, Grigoletto F. Anthropometric measurements in the elderly: Age and gender differences. Brit J Nutr 2002; 87(2):177-186.

26. Dey DK, Rothenberg E, Sundh V, Bosaeus I, Steenet B. Height and body weight in the elderly. I. A 25-year longitudinal study of a population aged 70 to 95 years. *Eur J Clin Nutr* 1999;53(12):905-914.
27. Baumgartner RN. Body composition in healthy aging. *Ann NY Acad Sci* 2000;904(1):437-448.
28. Barreto SM, Passos VMA, Lima-Costa, FMF. Obesity and underweight among Brazilian elderly. *The Bambuí Health and Aging Study* 2003;19(2):605-612.
29. Ayaz D, Öncel S. Tarımda çalışanların beslenme alışkanlıkları ve obezite sıklıklarının belirlenmesi. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi* 2020;2(3):152-167.
30. Saka B, Özkulluk H. İç hastalıkları polikliniğine başvuran yaşlı hastalarda nütrisyonel durumun değerlendirilmesi ve malnütrisyonun diğer geriatrik sendromlarla ilişkisi. *Gülhane Tıp Dergisi* 2008;50(3):151-157.
31. Kaya PS, Şahin G. Samsun'da kendi evinde yaşayanlara göre huzurevinde kalan 65 yaş ve üzeri bireylerin beslenme durumlarının değerlendirilmesi. *Düzce Üniv Sağ Bil Enst Derg* 2015;5(1):22-27.
32. Lee C, Kong BM, Chan EL, Ku PS. The prevalence and risk factors of protein energy malnutrition in three different institutions for elderly Chinese in Hong Kong. *J Hong Kong Geriatr Soc* 2000;10(1):5-9.
33. Bakari AG, Onyemelukwe GC, Sani BG, Aliyu IS, Hassan SS, Aliyu TM. Obesity, overweight and underweight in suburban northern Nigeria. *Diabetes Metab* 2007;15(2):68-69.
34. Kandiyoti D. Sex roles and social change: A comparative appraisal of Turkey's women. *Signs* 1977;3(1):57-73.
35. Kiss C, Poo G, Dona J, Gergely P, Paksy A, Zajka G, Antal M. Prevalence of obesity in an elderly Hungarian population. *Eur J Epidemiol* 2003;18(7):653-657.
36. Ruiz-Arregui L, Castillo-Martínez L, Orea-Tejeda A. Prevalence of self-reported overweight-obesity and its association with socioeconomic and health factors among older Mexican adults. *Salud Publica de Mexico* 2007;49(4):482-487.